

ISMERETLEN VIRÁGÉNEK A XVII. SZÁZADBÓL.

Általánoson tudott dolog, hogy a XVI—XVII. századi üldözött virágénekek közül igen kevés maradt az utókorra. Irodalomtörténetünk éppen ezért örömmel fogadja a multnak ma már oly ritkán előforduló e nemű legegyszerűbb virágát is, hogy eddig megtalált társainak nem nagy, de díszes csokrába illessze.¹ És milyen érdekes játéka a sorsnak, hogy az alább olvasható virágének éppen amaz írók egyikének a könyvében maradt ránk, akik egyházi beszédekkel állandóan üldözték, az efajta, szerintük bűnre csábító, költeményeket, s még érdekesebb, hogy ez írónak éppen abban a művében maradt ránk, a lapszélre följegyezve, amelyben fölháborodva kel ki a virág- és szereleménekek hallgatása és éneklése ellen. Ez író Bornemisza Péter, az énekeskönyvszerző, rendkívül termékeny szellemű prot. szuperintendens, aki predikációjának IV. részében, a 758. levelén így kiált fel prófétai szent haragjában: «Immár csak mind hazugságnak hallgatására és hívságos mulatóságra vágyódnak mindenek fülei, tisztátalan és fajtalan beszédnek hallgatására; . . . trágár és peniszes csúfságra, hába-beszédre, álnokul költött fabuákra, Királyfia Kis Miklosról, poéták óriásirul, Apolloniusról és egyéb hívságról; *virág- és szereleménekek hallgatására*, lant-, síp-, dob-, trombita szóbeli hujja-hujjára és teményezzer csácsogásokra.» Bornemisza e művének a sárospataki ref. főiskolai könyvtár duplumtárában őrzött olyan példányában találtam e virágéneket, amely csönka kötethez való kiegészítésül éppen a Bornemisza-használta, saját házi, kézi példánya szolgált. A 12 sorból álló, közvetlen hangú, zengzetes virágének a rongált példány 500. levelén a b. lap szélén olvasható, eképen:

Karasz Maris
Gyenge leany
Fejér piros
nem halovány
Szép legények
Ostromolják
Gyöngy ortzaját
Es tfokolják
Jaráfa oly
mint Pavának
Mofolgo ajaka
mint rofanak

Szerfelett érdekes jelenség, hogy e tintával írott szöveget egy későbbi kéz soronként ugyancsak tintával keresztülhúzta, nyilván azért, mert megbotráncozott azon, hogy egy predikációs kötetbe szerelmes vers van beírva. Az ének sorai azonban a kihúzás dacára is jól olvashatók, mert a tinta, az áthúzás után mindjárt elfenődött s a szöveg teljes egészében ismét előtűnt. Hajlékony termetű, gyöngy orcájú, pávajárású, rózsás ajkú Karasz Maris! Valóban bájos lehattél, hogy egy szentbeszédes könyv szívből fakadt virágéneke őrizte meg nevedet az utókornak.

¹ Toldy: A magy. költészet kézi könyve. I: 81-82. — Vásárhelyi daloskönyv. Bp. 1899. — Abafi-féle Figyelő. 1882. (XII. k.) 389. l. stb.

E virágének kormeghatározására s lejegyzési idejére nézve a terminus post quem a nyomtatott kötet kiadásának éve, vagyis az 1578. év, a terminus ante quem pedig az 1668-ik év lehetne, amelyről kelteze van az egykor előzőklevélül szolgált papiroslevél alsó fele, melyen az egykori, ma már ismeretlen tulajdonos neve alatt e följegyzés olvasható: «Ex munificentia Generosi Dni Andree Szekely conjugisque suae gratissimae collatus A. 1668.» Virágénekünk tehát minden valószínűség szerint a XVII. század első felében jegyeztetett le. Erre vall az írás jellege is. — Bornemisza e csonka kötete 1800-ban került a spataki főiskola tulajdonába; Szombathi János könyvtárnok 54 d-ért vette meg valakitől.

HARSÁNYI ISTVÁN.

JÓKAIHOZ ÍRT LEVELEK.

A legtermékenyebb magyar regényíróra vonatkozó irodalom aránylag legszegényebb oly adatokban, melyek Jókainak kortársaihoz való viszonyát az ünnepi beállítás mellőzésével, természetes közvetlenségében tárnák fel. E hiány pótlásával bizonyára azért nem siettek eddig, mert visszaemlékezéseiben Jókai saját maga ismertette a nevesebb közéleti tényezőkkel való kapcsolatát. De bár ezek a hol nyájas humortól, hol merengő mélabútól, hol meg lelkes fölindulástól áthatott vallomások továbbra is érdekes olvasmányai maradnak a nagy író tisztelőinek, az irodalomtörténet ezek után sem nélkülözheti az eredeténél fogva sokirányú és bő tanulsággal kínálkozó forrásanyagot: az idetartozó leveleket.

Ez a megfontolás s a százéves fordulót emlékezetünkbe véső időszerűség szolgált indítékául az alábbi adalékok nyilvánosság elé bocsátásának. Az eredeti helyesírás szerint másolt leveleket jelenlegi tulajdonosuk gróf Tisza Lajos kocsordi (Szatmár m.) nagybirtokos úr volt szíves közlés végett átengedni, aki a kéziratokat ezelőtt vagy harminc évvel Jókai Mórtól kapta ajándékba.

1. Liszniai Kálmán levele. (1859. aug. 17.)

Pest, 1859. Auguszt. 17-én.

Legkedvesebb Mórom!

Hogy még ed(d)ig irántadi szigorú kötelességemet nem tellyesítettem, hihetetlen kellemetlen körülményeimnek tulajdonítsd, mely kedélyemet összezúzta már régen, de az kezd lassan visszakullogni s reménylem, plane visszaugrik és ime ad(d)ig is küldöm e furcsaságot, még pedig azon okból, hogy egy pár jóféle katonatisztnak, elolvastván nagyon óhajtanék (: az Eszti ezrednél, a depónál Budán:) kiképezve látni az Üstökösben, — lehetne pedig jelenetezni mindjárt amint hősünk már iszik a butellából s a bor már a feneké felé fogyatékán látszik s a leány bámulás és megrettenés érzelmei közt elszörnyűködve nézi. NB. a leány palóc leány. — Másik midőn a szobában szembesíti s kiszidja a közlegényt a leány előtt, s fordulj-t s marsot parancsol. A legényt az ajtó felé fordult katonai stellungban, egy